

HABERİN SÖYLEMİNİ ÇÖZÜMLEMEK

Sergün KURTOĞLU*

A New Method in Written News Media

Media, especially news media, communicating information in reality claims it's objectivity. In reflecting the reality to the audience, the distortion form of the news is much critical than what is told. By determining what is told and how it is told in the news in particular levels, it is possible to get the intention of the news. This study aims to find out these particular levels and improve a new distortion method in written news media.

Key Words: Objectivity, written news media, distortion method in the news media.

Giriş

Medyada nesnel gerçeklik iddiasının en yoğun olduğu tür haberdir. Ancak çoğu durumda birtakım teknik tasarımlar yoluyla özellikle de görsel tasarımlar yoluyla haberin nesnellikten uzaklaştırıldığını kolayca söyleyebiliriz. Kitleye iletisini yalnızca yazı yoluyla ulaştıran haber içinse nesnellik daha tartışılabilir hale gelmektedir. Görsel tasarımları dışarıda bırakarak yazar ile okuyucu arasında üretilen diyalog çok düzeylidir. Okuyucunun haber ve yazar hakkında ilk izlenimlerini edindiği ilk düzeyi, habere

* Araş. Gör., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü

konu olan durumun/olayın nitelikleri hakkında bilgi edinmesini sağlayan ikinci bir düzey izler. Arka planda okuyucunun bilinçsizce yönlendirildiği üçüncü düzeyi ise haberin sunum özelliklerinin bir sonucu olarak da görebiliriz. Bu düzeylerin toplam zihinsel görünüşü daha açık olarak söylersek okuyucu zihninin duruma/olaya ilişkin yönelen(dir)ebileceği sınırlar ise haberin bağlamı olarak düşünülebilir.

Haberin nasıl kurulduğu ve okuyucuyu kurguladığı yön sözünü ettiğimiz bu düzeylerin çözümlenmesiyle tayin edilebilir. Yönteme geçmeden, çalışmada ilk olarak haber kavramı üzerinde durulacaktır. Haber, aslında kendisinin başlı başına politik bir söylem olduğu iddia edilirken bu iddiaya ulaşmamıza yol açan temel tanımlar gözden geçirilecektir. Haberde yerleşik iktidar güçlerinin söylemlerinin bir kez daha tekrarlanmasıyla üretilen toplumsal rızanın, sonul hedef olduğu varsayılacaktır.

İddialarımızı ele alırken geliştirilen yöntem temelde eleştirel söylem çözümlenmesi doğrultusunda geliştirilmiştir ve çalışmanın ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Yöntemin işleyişinde; haberle ilgili ilk izlenimlerin elde edildiği düzeyin haberin türsel özellikleri yoluyla, durumun/olayın nitelikleri hakkında bilgi edinilen ikinci düzeyin haber değerleri yoluyla, ve okuyucu zihninin hareket yönü olarak kabul edebileceğimiz üçüncü ve derin düzeyin sunum özellikleri yoluyla çözümlenebileceği olasılığı üzerinde durulacaktır.

Son olarak ulaşılan sonuç bir diğer deyişle bağlam tanımlanmaya çalışılacaktır.

1. Haber

Haber; hangi toplumsal olguların haber olarak seçileceğinden, kaleme alma biçimi, kullanılan dil, iletimde yararlanılan teknikleri etkin biçimde kullanmaya değin bir dizi aşamadan oluşan bir süreçtir. Haber verme işlevi denen sürecin birbiriyle yakından ilişkili iki yönü vardır: Bunlardan birincisi, kitleye iletilmek üzere belirli bir içeriğin hangi kıstaslara göre seçileceği; ikincisi seçilen içeriğin en iyi şekilde kavranmasını sağlamak üzere kullanılacak yöntem ve bunların yardımıyla insanlarda bir zihinsel faaliyetin harekete geçirilmesidir (Kocabaşoğlu 1974/1976: 336).

1.1. Haber İletisinin Üç Temel Yönü

Haberin tanımından yola çıkılarak yapılan saptama haber iletişimiyle ilgili üç temel yöne işaret eder:

1. Haber iletilerinin belirli kıstaslarla seçilmesi, ancak iletilerin bir kısmının içerilebileceğini diğerlerinin dışarıda bırakılacağını gösterir ki bu seçim hem sonuç olarak hem de seçimi belirleyen ölçütlerin seçimindeki tercih nedeniyle sorgulanabilir. Bir diğer deyişle haber iletişimi zorunlu olarak politik bir konuşma olur. Aristoteles, politik konuşmanın, tıpkı hergün karşılaştığımız haber metinlerinde olduğu gibi toplumsal deneyim ve bilgi üzerine örneklerle bezemesi gerektiğinden (Köker 1998: 89) söz eder.

2. Haber iletilerinin ulaştırılmasındaki yöntem sorunu başka deyişle nasıl iletilmesi gerektiği, haber iletişiminin sanatsal yönüyle ilgilidir. İnsanlar arasındaki bilgi, fikir ve tutumların bir insandan diğerine ulaştırılması sanattır (Tokgöz 1974/1976: 82) da diyebileceğimiz haberleşme, her aşamasında, yine Aristoteles'in ifadesiyle aktaracak olursak, 'belli bir durumda, elde var olan

inandırma yollarını kullanma yetisi'(Köker 1998: 88) olarak tanımladığı retoriği içerir. Anlaşılabilirliğin sağlanması için mecazların, benzetmelerin ve modellerin kullanılması gerekir. Bu ise, gerçekte söylenen arasında bir perde demektir (Korkmaz 2001: 62).

3. Haber yoluyla zihinsel faaliyetin harekete geçirilmesi, verilen iletiye ilişkin olarak zihinlerde kurulu kabullerin bir kez daha yazar ve metin yoluyla bireyin kendisi tarafından onaylatırılmasına ya da karşıt biçimde sorgulanmasına yol açacaktır. Ünsal Oskay bu olasılıkların ilki üzerinde durur; kitle iletişiminin ve dolayısıyla haber iletişinin, dış gerçekliğin anlaşılmasına yardım edecek bir bellek edindirmeden çok, insanın reel yaşantısını haklılaştırıcı algı ve değerlendirme yinelenmelerini amaç edindiğini (Oskay 1993: 333) söyler. Kitle haberleşme araçlarından beklenen yardım ve göstergelerin doğasında kamusal olayları basitleştirme ve önceden varolan değerler ve tutucu bir dünya görüşüyle bağdaştırma yatmaktadır. Okuyucu bir kamu olayını ya da sorununu zaten varolan bir görüş veya görüşler dizisinin bağlamında düşünebileceğini söyleyen bir başlığı okurken bir yandan da kekini yiyebilir (Henne..1975: 244). İktidar, böylece, kitle iletişim araçları yoluyla bireylerin yaşamını gittikçe daha da rahatlaştıran bir karaktere bürünerek meşrulaşır (Habermas 2001: 35).

1.2. Haber İletisinde Toplumsal Rızanın Üretilmesi

Gramsci'nin terminolojisi ile yönetenlerin hegemonyalarını kurma sürecinde, medya metinlerinin ve özellikle haberciliğin önemi yadsınamaz. Bu süreçte toplumsal rıza, metinsel pratikler ve bu pratiklerin okunma pratikleri dolayımı ile kurulur. Bu açıdan haberi ve tüm dünya metinlerini bir söylem olarak kavramanın

önemi ortaya çıkar. Bu söylem ise toplumdaki güç/iktidar sahibi kişi ve kuruluşların daha açık olarak siyasal, ekonomik, askeri ve sembolik seçkinlerin söylemlerinden ayrı ve kopuk bir süreç değildir. Bu özellik, haberin egemen söylemlerin kurulduğu bir metin olduğu olgusunun bir yansımasıdır (İnal 1996: 93-101).

Haberler yalnızca güçlüler hakkında değildir, dahası öyle yapılandırılırlar ki olaylar güçlülerin çıkarlarının bakış açısından yorumlanırlar. Gazeteciler, önemli kaynakların haberi belirlemesine izin verdiklerinde nesnel olmakta, sonuçlar çıkarmak için kendi becerilerini kullandıklarında ise taraflı davranmakla suçlanmaktadır. Resmi olmayan kaynaklara ciddi dikkat gösterilmesi istenmemektedir, çünkü bunların haber değeri yoktur. Medya seçkin kaynaklar tarafından kurulan ve yorumlanan oyunun sınırlarını, değerlerini ve ideolojik kurallarını kabul etmektedir (İrvan 1997: 102).

2. Yöntem: Söylem çözümü

Aşağıda ele alacağımız yöntemi geliştirmekteki amacımız haber metninin okuyucu ile girdiği diyalogu tüm düzeylerde görünebilir hale getirmektir. Güç/iktidar ilişkilerinin var olan toplumsal biçimlerinin yeniden kuruluşunu (:Politik konuşma) ve bu yeniden kuruluştaki sunum biçiminin (:Retorik) yerini ve önemini ortaya koymak yoluyla haberin açık ve gizil göndermelerine (:Bağlam) ulaşmak metin ile okuyucu arasındaki diyalogun niyetini de belirleyebilecektir.

Söylem çözümü, bağlama ilişkin bir analizdir. Bağlam, söylemin ona ilişkin anlam ürettiği somut koşul ve durumdur. Maddi koşullardan kopuk bir ideoloji, dil ve söylem tartışması

mümkün olamamaktadır. Toplumsal formasyon içinde kesitsel olarak oluşan siyasal, ekonomik güç/iktidar ilişkilerinin metinlere yansımaları, bu ilişkilerin dil ve söylem içinde kurulma biçimlerinin açığa çıkarılmasını hedefler. Söylem analizi dili bir anlamlandırma süreci olarak görür ve anlamın söylemin içinde yapılandığını benimser. Varolan ilişkilerin söylem içinde nasıl kurulduğunu açıklamaya yönelirken; bu ilişkilerin eleştirisinden yola çıkar (İnal 1996: 81-96).

Eleştirel dilbilim, belli bir dilbilimsel çözümleme yöntemi kullanarak işaretler, anlamlar ve söylemin semiotik yapısını belirleyen toplumsal ve tarihsel koşulların ilişkileri üzerine yapılan araştırmalara verilen genel bir addir. Eleştirel dilbilim, dili gramer kuralları açısından ele almak yerine, anlamın oluştuğu "an'a" duyarlı bir analizin gereğini vurgular (İnal 1996: 107).

Egemen söylemlerin uyuşuma dönüşüm sürecinde haber medyası, belli gerçeklik tanımlarını, belli durum tanımlarını yeniden kuran bir araç konumundadır (İnal 1996: 115). Stuart Hall'ın da belirttiği gibi, medyaya ideolojik gücünü veren şey, durum tanımlama yeteneğidir (İrvan 1997: 103).

2.1. Eleştirel Söylem Çözümlemesi

van Dijk'a göre eleştirel söylem çözümlemesi, meşru kontrol sistemleri, meşru sistemi doğallaştırma ve özellikle de eşitsizlik ilişkilerinin söylemsel stratejileri üzerine yoğunlaşmak zorundadır. Eleştirel söylem çözümlemesi ancak ve ancak eşitsizliğin ve egemenliğin yeniden üretiminde dil kullanımının, söylem ya da iletişimsel olayların ve dilin rolünün bir dökümünü yaptığı ölçüde, eleştirel sosyal ve siyasal çözümlemelere önemli bir katkıda

bulunabilir. Bu anlamda iki önemli kontrol biçimi söz konusudur. Egemen konuşmacılar, diğerlerinin iletişimsel haklarını, iletişimsel olayları, dil edimlerini, sistem türlerini, konularını vs. belirleyerek sınırlarlar. Ayrıca egemen konuşmacılar kamu söylemini kontrol ederler ve dolaylı yoldan kamunun düşüncesini yönetirler (Özer 2000: 80).

van Dijk, haber söylemi üzerine yaptığı görgül çalışmalarda, haber metinlerinde arka plan ve bağlama ilişkin bilginin yetersiz oluşunu vurgulamıştır. Bu eksiklik, haber olan olayın özgünlüklerinin gözardı edilmesi ve olayların tiplendirilmesi ile sonuçlanır. Haberde eksik bırakılan yerler, bu tiplendirme aracılığı ile okunur (Inal 1996: 99).

Metnin cümle ve paragraf birimler boyunca ilerlemesi sırasında üretilen tektipleşmeyi ortaya çıkarabilmek; haberde olayların nasıl şekillendirildiği, bir diğer deyişle haberlerin oluşturulmasında kaynakların belirleyiciliği ile ideolojik pratiklerin haberin söylemine nasıl yansı(tıl)dığı ve metnin ana teması ile metin içindeki birimlerin karşılıklı bir ilişki içinde oldukları, birbirlerinden yalıtılamayacakları öngörüsü, aslında, verili ilişkilerin kabulüne dayanan bir zorunluluktan başkaca bir şey değildir.

2.2. Geliştirilen Yöntem

İncelenecek olan üç düzey yoluyla haber metninin okuyucu ile girdiği diyalogu görmek mümkündür. Bu üç düzey: 1. Haberin türü. 2. Haber değeri. 3. Sunum özellikleri

2.2.1. Haberin Türü

Haberin türsel özelliklerini oluşturan anlatı teknikleri iki boyut içinde incelenebilir (Kunelius):

Bu boyutlardan ilki anlatıcının tanımlanır olması ya da tanımlanmaması ikiliği içinde oluşur. Anlatıcının tanımlanmadığı durumlarda dil, nesneliliğin dili olmaktadır. Anlatıcı hiçbir yorum yapmamakta, silinmektedir. Anlatıcı kendi düşüncelerini habere kattığında, kendi yargısını ve durumsallığını gizlemediğinde ise okuyucu, anlatıcının ne düşündüğünü bilir. Anlatıcının kendi yargılarını sözcük seçimleri ve vurgularla açığa vurduğu bu durum okuyucunun onu tanımlamasına izin verir.

Haberin türsel özelliklerini oluşturan ikinci boyutu ise anlatıcının bağımsız ya da bağımlı olma ikiliği içinde oluşur. Kaynak söylemlerinin ve anlatıcının birbirine karışmadığı, kaynak söylemlerinin belirgin biçimde anlatıcının dilinden ayrıldığı durumlarda anlatıcının bağımsızlığından söz ederiz. Bu durumda kaynak söylemleri tırnak içine alınarak bir mesafe oluşturulmaktadır. Kaynak söylemi bağlama ilişkilendirilirken, bu bağlam eğer anlatıcının yargısı ile birlikte veriliyorsa yine anlatıcının bağımsızlığından söz ederiz. Kaynak söylemleri anlatıcı dilinden ayrılmadığında ise anlatıcı dolayısıyla haber metni tür olarak bağımlı hale gelmiş olur. Anlatıcının kaynak ile diyaloga girerek ya da tamamen kaynak söylemine dayandığı metinlerde haber bağımlı hale gelmektedir.

Anlatıcının konumu metnin içinde belirginleştikçe ya da karşıt biçimde kaynak açıklamaları anlatıcının dilinde yer aldıkça, egemen söylemlerin inanırılığı haber metinleri içinde kurulmaktadır. Metni kapatan da, farklı okuma olasılıklarını kısıtlayan da bu oluşumdur (İnal 1996: 112).

Haberin türsel açıdan incelenmesi, haber anlatıcısının sunum biçimini ele vermesi nedeniyledir. Bu özellikler metne ait diğer

özellikler ile biraraya gelerek duruma/olaya ilişkin bilişsel çerçeveyi kurar.

2.2.2. Haber Değeri

Olumsuzluk, kişiselleştirme, sonuçların önceden bilinmemesi, sonuçları bakımından önemli olma, duygusal bir içerik taşıma, ilgiyi çekme, gariplik-tuhaflik, çarpıcılık, zaman ve mekan bakımından yakınlık, anlaşmazlık-karmaşa-mücadele, elit kişilere yer verme, şiddet, beklenirlik, beklenmediklik olarak sıralayabileceğimiz özellikler (eklenebilecek olası diğer özelliklerle birlikte) haber değerlerini oluşturmaktadır*

Haber değerini oluşturan her bir özelliğin hem soyut hem de somut anlamları ile ele alınması metnin açık göndermeleri kadar gizil göndermelerine de ulaşmamızı sağlar.Haberi politik bir olgu olarak incelediğimize göre değerlerin referans noktasını da politik düzlemde ele alınmalıdır. Örneğin şiddet, yalnızca fiziksel bir durum olarak değil, demokratik bir sistemde demokrasi dışı müdahalelerin kendisi olarak görülmelidir.

2.2.3. Sunum Özellikleri

Son özellik ise sunum özellikleridir: Nesnellik, alternatif söylemler (alıntılarda ve içerikte), dengelilik, anonim ses, kişisel ses, cümlelerin etken/ edilgen yapısı, aktörlere verilen özellikler,

*Haber değerini oluşturan özellikler olarak ele aldıklarımız arasında; olumsuzluk, kişiselleştirme, elit kişilere yer verme, şiddet, beklenirlik, beklenmediklik özellikleri, Galtung ve Rouge'nin haber değerlerine ilişkin yaptıkları bir içerik çözümlemesi çalışmasından alıntılanmıştır. (Bkz: İnal 1996: 79).

Sonuçların önceden bilinmemesi, sonuçları bakımından önemli olma, duygusal bir içerik taşıma, gariplik-tuhaflik, çarpıcılık, zaman ve mekan bakımından yakınlık, anlaşmazlık mücadele özellikleri için Carl Warren'ın haber öğeleri sınıflandırılmasından yararlanılmıştır. (Bkz: Kocabaşoğlu 1974/76: 338).

İlgili çekme özelliği Kemal Aslan'ın haber değerlendirme ölçütleri içinden alıntılanmıştır. (Bkz.: Aslan 2002: 39).

sorumluluğun nasıl dağıtıldığı ve vurgu(anlatımı güçlendirecek işaretler, ifadeler).

Haber değerleri, okuyucuyu metne çekerek onunla diyalogu yüzeysel olarak kuran daha açık söylersek diyalogu ilk bakışta üreten değerler olmaları nedeniyle önemlidir. Ancak bu diyalog, değerlerin belirli bir bağlam içinde anlam kazanıyor olması nedeniyle okuyucunun çerçevelenmiş bir alan içerisinde zihinsel hareketine izin verir. Bu özelliği nedeniyle haber değerlerini, sunum biçimi özelliği olarak da düşünmek mümkündür. Ancak metnin yüzeysel bir bakışla hemen kavranmasında ve kolayca okunmasında etkili özellikler olmaları nedeniyle haber değerlerinin yöntemsel olarak ayrı aşamalarda incelenmesi uygun görülmüştür.

Sunum özellikleri metnin bağlamının içinde şekillendiği ve anlamın kazanıldığı, okuyucunun duruma ilişkin olarak yönlendirildiği belirleyicilerdir. Derin düzeyde metnin neler iletmek istediğine ancak metni üreten biçimleri ayrıştırarak ve yeniden ve toplumsal verileri dikkate alarak okuyarak ulaşma çabası, yöntemimizde böyle bir düzeyin varlığını gerekli kılmıştır. Sunum özellikleri;

2.2.3.1. Nesnellik: Gerçeğin doğru yazılması ve aktarılan olay dokusunun doğru olmasıdır. Nesnellik, olay ya da durumla ilgili tarafların görüşlerine yer verilmesini gerektirir. Alvin Goudner'in doğru olarak tanımladığı gibi, nesnellik, statükonun yöneticileri olan önemli kişi ve elitlere bağımlılığı teşvik ettiği için doğası gereği muhafazakardır. Glasser de nesnellüğün bir ideoloji olduğuna işaret eder. Haber seçimindeki yaklaşım, uygulamada genellikle ünlüler lehine döner (Aslan 2002: 64-66).

2.2.3.2. Alternatif söylemler: Karşit görüşlere yer verilmesidir. Bu yer verme alıntılanan karşit görüşler olabileceği gibi konunun karşit yönlerinin yazar tarafından dile getirilmesi, kanıtlanması yoluyla da olabilir.

Haber metinlerinde alternatif açıklamalar, farklı görüş açıları her zaman dışlanmasa da, bu alternatif söylemlerin haberin anlatı yapısı içinde temsili yine sorunlu bir durumdur. Metin içinde alternatif veya karşit açıklamalar çoğu kez inanılır bir konuma ulaşmaktan çok egemen söylemlerin içinde eritilir. Böylece karşit olabilecek açıklamalar, olayları çerçevlendirebilecek bir konuma ulaşamaz.(İnal 1996: 112).

2.2.3.3. Dengelilik: Değişik siyasi anlayışlara eşit oranda yer vermek, tarafsız davranmaktır. Oysa medya yaptığı yayınlarla tüm medya metinlerinde egemen olan anlayışlara yer vererek, ötekine yer vermeyerek tam anlamıyla siyasetin içinde yer almakta (Altuğ ve Er 2002: <http://ilef.ankara.edu.tr>), daha açık ifade edersek taraf olmaktadır.

2.2.3.4. Nelerin Söylenmediği: Nitel içerik çözümlemesinde olduğu gibi söylem analizinde de kullanılan bu yol ile haberdeki olayın, durumun hangi boyutlarından haberdar olmamız gerektiği sunulmuş olur.

2.2.3.5. Anonim ses: Adlandırılmayan üst söylem, sonul 'doğrunun sesi' ve aynı zamanda alt düzeydeki söylemlerin konumunun değerlendirildiği bağlamdır (İnal 1996. 125).

2.2.3.6. Kişisel ses: Tırnak içindeki ifadeler yoluyla yer verilen görüşlerdir ki bu yer; hem sorumluluğu kişiye bağlama hem de duruma ilişkin vurguyu arttırma amacını taşıyan söylemlere aittir.

Haberde olayların kökenlerinin kaybedilerek bireylerin ön plana çıkarıldığı aşamadır (İnal 1996: 104).

2.2.3.7. Cümlelerin etken ve edilgen yapısı: Aranılan sorumlu ya da sorumlular için okuyucuya yön gösterir.

2.2.3.8. Aktörlere verilen özellikler: Okuyucunun olayda adı geçen kişi ya da kişiler hakkında, arka planda bir kişilik çizgisi oluşturabilmesi amacını taşıyan nitelermelerdir. Okuyucunun bu yolla aktörlere ilişkin güven ya da güvensizlik duymaları sağlanmaktadır.

2.2.3.9. Sorumluluğun nasıl dağıtıldığı: Öznelerin konumlarının ve rollerinin kurulma yoludur. Eleştirel haber çözümlerinin pek çoğunda ele alınan bir sorun da haber metinleri içerisinde sorumluluğun nasıl tanımlandığıdır (İnal 1996: 123-125).

2.2.3.10. Sorgulatmaya yönelten anlam: Bazen yazarın doğrudan taraflı rol alma çabası ile bazen de örtük biçimde seçilen sözcükler yoluyla okuyucuda oluşturulan soru işaretleridir.

2.2.3.11.Vurgu (anlatımı güçlendirecek işaretler, ifadeler): Ancak söylem içinde kavranabilecek ve giderek söylemlerin eklemledikleri yer olan hegemonik mücadele alanında (İnal 1996: 123) bir değer biçilebilecek işaretlerdir. Dolayısıyla söylem değıştikçe aynı işaret farklı vurgulamalarda bulunacaktır. Çokvurgululuk, işaretlere sabit anlamlar yükleme yerine işaretin içinde yer aldığı bağlama dayalı olarak değışen bir evreni temsil eder.

3. Bağlam

Yöntemde ele alınan özellikler birleştirildiğinde bağlam ortaya çıkmaktadır. Bağlam, haberin bir değerlendirilmesi ve sonucu olarak görülmüştür.

Bağlama ulaşmada, anlamın tekrarı önemlidir. Anlam kendini doğrudan sözcük ve doğrudan anlatıcı tarafından kurulmuş bağlamlarla tekrarlamasa bile gizil göndergeler aracılığı ile kurabilir. Bu yolla sürdürülen bir fikrin ve /ya da ideolojinin pekiştirildiğini görmek mümkün olacaktır (İnal 1996: 87).

Metnin hiyerarşik söylemi okuyucuyu belirli bir zihinsel formasyona doğru yönlendirmek amacıyla şekillenir. Bu yönlendirmeye karşın metinlerarası özelliklerin oluşturduğu benzeşme, haberi kapalı bir metin olmaktan kısmen uzaklaştırmaktadır. Riffaterre'in, bir metin parçasının okunmasıyla ilgili olarak bellekte var olan, gönderiminde bulunan metinlerin tamamıdır diyerek ifade ettiği metinlerarasılık (Günay 2001: 150) metnin kapanmasında ne kadar önleyicidir? Sunum özellikleri yoluyla benzeşme alanının sınırlandırılması, metinlerarasılığın metnin kapanmasındaki engelleyici eylemini de sınırlar. Bu durum, haber iletilsinin profesyonel kodlara ve örgütlü üretim pratiklerine dayanıyor olmasının bir sonucudur.

4. Örnek Çözümleme

Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü'nün 05 Kasım 2002 tarihli web sitesi yayınının Dış Basında Türkiye başlıklı içeriğinden seçilen örnek haber metni, 03 Kasım 2002 tarihinde Türkiye'de yapılan seçimlere ilişkin olarak dış basında yer almıştır. Bu haber metninin belirli bir kesiti,

geliştirdiğimiz yöntemle örnek olarak incelenecektir. Washington Post Gazetesi'nde Karl Rick imzasıyla yayımlanan ve seçime ilişkin yorumların yer aldığı haberin seçilmesinin nedeni bir gazetecinin imzasını taşımasına rağmen (haber olarak değil yorum olarak kabul edilmesine karşın) objektif olabilme çabalarını gösterebilmek amacıyla. Diğer taraftan tüm haber iletilerinin biçim ve içerik açısından bilinçli ve/ ya da bilinçsizce yapılan bir tercih sonucunda yapılandırılmış olmaları nedeniyle, aynı zamanda yorum olduklarının düşünülmesi başka deyişle haber ve yorum ayırımına gidilmemesi imzalı bir haberin/yorumun seçilmesini olanaklı kılmıştır:

'AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan dün gece verdiği ve yardımcılara göre radikal değişiklikler olacağı korkusunu yatıştırma amacına yönelik bir dizi önceden hesaplanmış mülakatta, Türklerin "yaşam tarzlarına" karışılmayacağı vaadinde bulundu.'

4.1. Haberin Türü

4.1.1. Tanımlanabilirlik

... bir dizi önceden hesaplanmış mülakat.

... vaadinde bulundu.

4.1.2. Bağımsızlık

AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan

Kendi düşüncelerini habere katması nedeniyle yazarın tanımlanabilmekte olduğunu ve kaynak söylemleriyle anlatıcı birbirine karışmadığı için de yazarın bağımsız bir konumda yerleşmiş olduğunu görmekteyiz. Haber türü olarak tanımlanabilir-bağımsız bir anlatı tekniği oluşturulmuştur.

Yazarın tanımlanması ile nesnel olma kaygısı ilişkilendirilmemektedir. Yazar bir yandan taraf tutmakta (:tanımlanabilmekte) diğer yandan da kaynak söylemlerini kendi dilinden ayırarak bağımsızlık göstermekte (:nesnel davranmakta) dir. Bu tutum, yazarın tarafsız olarak algılanmasına yol açan yüzeysel bir algılamayı da beraberinde getirmektedir.

4.2. Haber değeri

Olumsuzluk	-
Kişiselleştirme	-
Sonuçların önceden bilinmemesi:	+
Sonuçları bakımından önemli olma:	+
Duygusal bir içerik taşıma.	+
İlgiyi çekme:	+
Gariplik-tuhaflik	-
Çarpıcılık:	+
Zaman ve mekan bakımından yakınlık.	+
Anlaşmazlık-karmaşa-mücadele	-
Elit kişilere yer verme:	+
Şiddet:	+
Beklenirlik-beklenmediklik	-

- Radikal değişikliklerin olup olmayacağı kesin değildir. Olursa sonuçları önemli olabilecektir.
- Radikal değişikliklerin olabileceği korkusu ve bu korkuyu yatıştırma eylemi duygusal bir içerik taşımaktadır.
- Radikal değişimler ve yaşam tarzlarına karışılması hem çarpıcı ve ilgi çeken hem de soyut anlamda şiddeti barındıran söylemlerdir.

Haberin AKP Genel Başkanı'nın dilinden verilmesi diğer deyişle yazarın bağımlı

4.3. Haberın sunum özelliği

Nesnellik	Nesnellik vardır. <ul style="list-style-type: none">• Erdoğan'ın yardımcılarının açıklamalarına yer verilmiştir.• Erdoğan'ın kendi sözlerine: "yaşam tarzlarına" karışılmayacağı, yer verilmiştir.• Zaman veriliyor: Dün gece.
Alternatif söylemler (alıntılarda)	Alternatif söylem yoktur. <ul style="list-style-type: none">• Radikal değişiklikler olacağı korkusu ile tanımlanan antilaik düzen söylemi vardır.• Yaşam tarzlarına karışılmaması yine söylemde antilaik düzen vurgusudur. Anlamın tekrarı.
Alternatif söylemler (içerikte)	Yoktur.

Dengellik	Dengellik yoktur. <ul style="list-style-type: none">• Erdoğan'ın yakınlarının dışındaki kimselerin Erdoğan'ın vaatlerinin amacına yönelik yorumlarına yer verilmiyor.
Nelerin söylenmediği	<ul style="list-style-type: none">• Radikal değişiklikler olacağı korkusunun temeli nedir?• AKP öncede ve şimdi böyle bir değişime gidebileceğini gösteren hangi uygulamalara sahiptir?
Anonim ses	<ul style="list-style-type: none">•yardımcılarına göre.....
Kişisel sesErdoğan.....Türklerin "yaşam tarzlarına" karışılmayacağı.....
Tümceleerin etken/edilgen yapısı	Etken.Erdoğanvaadinde bulundu.
Aktörlere verilen özellikler	<ul style="list-style-type: none">• AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan....

Sorumluluğun nasıl dağıtıldığı	<ul style="list-style-type: none">• ...yardımcılarına göre.....yatıştırma amacına yönelik.....• ...Erdoğan.....Türklerin “yaşam tarzlarına” karışılmayacağı vaadinde bulundu.
Sorgulatmaya yönelik anlam	<ul style="list-style-type: none">•bir dizi önceden hesaplanmış mülakat.....
Vurgu (anlatımı güçlendirecek işaretler, ifadeler)	<ul style="list-style-type: none">•yardımcılarına göre.....•<u>radikal değişiklikler olacağı korkusunu yatıştırma amacına</u> yönelik.....•bir dizi önceden hesaplanmış mülakat.....•“yaşam tarzlarına” karışılmayacağı.....

4.5. Bağlam

- Yardımcılarının belirttiği yatıştırma amacı, korkunun boyutlarını ve gerçekliğini göstermektedir. Türkiye’de antilaik düzenin geleceğine dair bir korku yaşanmaktadır.
- AKP, kimliğindeki stratejik boyutlardan biri: korkuları yatıştırarak hareket etmektedir.Ancak bu yatıştırma stratejisi vaadlere yaslanmıştır, gerçekliği belirsizdir.
- Tırnak içinde verilen yaşam tarzları ifadesi antilaik düzen kaygısını Erdoğan tarafından doğrulatmaktadır.
- Türkiye’de yaşam tarzları farklı olan bir kesim vardır ve yaşam tarzlarına dokunulmayacağına dair güvence istemektedirler. AKP çoğunluk ile ve ortaksız olarak yönetime geldiğine göre bu kesim, azınlık bir kesimdir, devlet laik, halk laik değildir demek te mümkündür o halde.

Örnek olarak ele alınan bu söylem birimden çıkarılabilen anlamlarla yeni bir düşünce örüntüsü yaratılamamaktadır. Ancak dilsel ileti nesnel belirleyicilerle donatılmıştır.

Kaynakça

- ALTUĞ, Zafer – ER, Ayşegül (2002). “Haberde Tarafsızlık ve Nesnellik Çerçevesinde Ateş Hattı Programı”, <http://ilef.ankara.edu.tr/id/sonucs.php?yn=11&di=0>, 02.01.2003.
- ASLAN, Kemal (2002). Haberin Yol Haritası, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- GÜNAY, Doğan (2001) Metin Bilgisi, Multilingual, İstanbul.
- HABERMAS, Jurgen (2001). ‘İdeoloji’ Olarak Teknik ve Bilim, Çev. Mustafa Tüzel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- HENNE..., Bernard C.(1975). Public Opinion, Duxbury Press, California. <http://www.byegm.gov.tr/yayınlarımız/dısbasin>, 11.12. 2002.
- İNAL, M.Ayşe (1996). Haberi Okumak, İstanbul, Temuçin Yayınları, İstanbul.
- İRVAN, Süleyman (1997). Medya Kültür Siyaset, Bilim Sanat Yayınları/Ark Kitapları, Ankara.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur (1974-76). “Haber Üzerine”, AÜ/SBF/Basın ve Yayın Yüksekokulu,Yıllık, s. 336.
- KORKMAZ Barış (2001). “Zihin ve İdeoloji”, Edebiyat ve Eleştiri, Sayı: 55-56: 62.
- KÖKER, Eser (1998). Politikanın İletişimi, İletişimin Politikası, Vadi Yayınları, Ankara.

-OSKAY, Ünsal (1993). Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri, 19. Yüzyıldan Günümüze Kuramsal Bir Yaklaşım, Der Yayınları, İstanbul.

-ÖZER, Ömer (2000). "Egemen Söylemin Yeniden Üretimi", Kültür ve İletişim, Sayı: 3/2: 80.

-TOKGÖZ, Oya (1974-76). "Siyasal Haberleşme ve TRT'nin Rolü", AÜ/SBF/Basın ve Yayın Yüksekokulu, Yıllık, s. 82.